

Ewolucja rynku wyrobów tytoniowych w Polsce po akcesji do UE

dr inż. Magdalena Bodył

IERiGŻ-PIB

ul. Świętokrzyska 20

00-002 Warszawa

e-mail: Magdalena.Bodyl@ierigz.waw.pl

Plan prezentacji

-
- Wprowadzenie
  - Baza surowcowa
  - Przemysł tytoniowy
  - Konsumpcja
  - Handel zagraniczny
  - Branża a finanse publiczne
  - Szara strefa
  - Podsumowanie

Znaczenie społeczno-gospodarcze sektora tytoniowego

— Tytoń to najczęściej uprawiana roślina na świecie, która nie ma zastosowania w produkcji żywności.

— Surowcem do produkcji używki są liście *Nicotanum tabacum* L. - tytoniu szlachetnego i *N. rustica* L. - tytoniu machorka z rodziny psiankowatych.

— Tytoń jest uprawiany w co najmniej 124 krajach na świecie.

— W 2013 r. uprawiano 7,4 mln ton tytoniu na powierzchni 4,3 mln ha. Liderem w produkcji tytoniu są Chiny.

— Światowe obroty handlowe tytoniem systematycznie rosną. Głównymi dostawcami tytoniu na rynek są kraje Ameryki Południowej a importerami kraje Europy.

Znaczenie społeczno-gospodarcze sektora tytoniowego [2.]

- Nikotyna to substancja psychoaktywna, która wpływa na ośrodkowy układ nerwowy i odpowiada za wystąpienie uzależnienia fizycznego. Palacz po pewnym czasie odczuwa satysfakcjonujący poziom pobudzenia i koncentracji jedynie wtedy, gdy dostarczy sobie kolejną dawkę nikotyny (ekonomika uzależnień [Dafty 1975], [Samuelson 2004]).

- Dym tytoniowy zawiera ponad 4 000 związków chemicznych, w tym ponad 40 znanych czynników rakotwórczych oraz szereg środków toksycznych.

- Konsumpcja tytoniu uważana jest za czynnik ryzyka odpowiedzialny za sześć z ośmiu najczęstszych przyczyn zgonów na świecie. Jest główną przyczyną raka płuc i innych chorób [Doll R., Hill B. 1952].

Znaczenie społeczno-gospodarcze sektora tytoniowego [3]

— Branża tytoniowa ma charakter globalny. Na rynku działa 6 koncernów światowych oraz 40 mniejszych firm lub monopoli państwowych.

— Światowa roczna produkcja papierosów wynosi 6 bln sztuk, [Tobacco Atlas 2014 r.].

— W 2012 r. na świecie paliło 967 milionów osób powyżej 15-go roku życia : 31% mężczyzn i 6% kobiet. [WHO 2014 r.].

— Najwięcej palaczy jest w krajach biednych i rozwijających się [WHO 2014 r.].

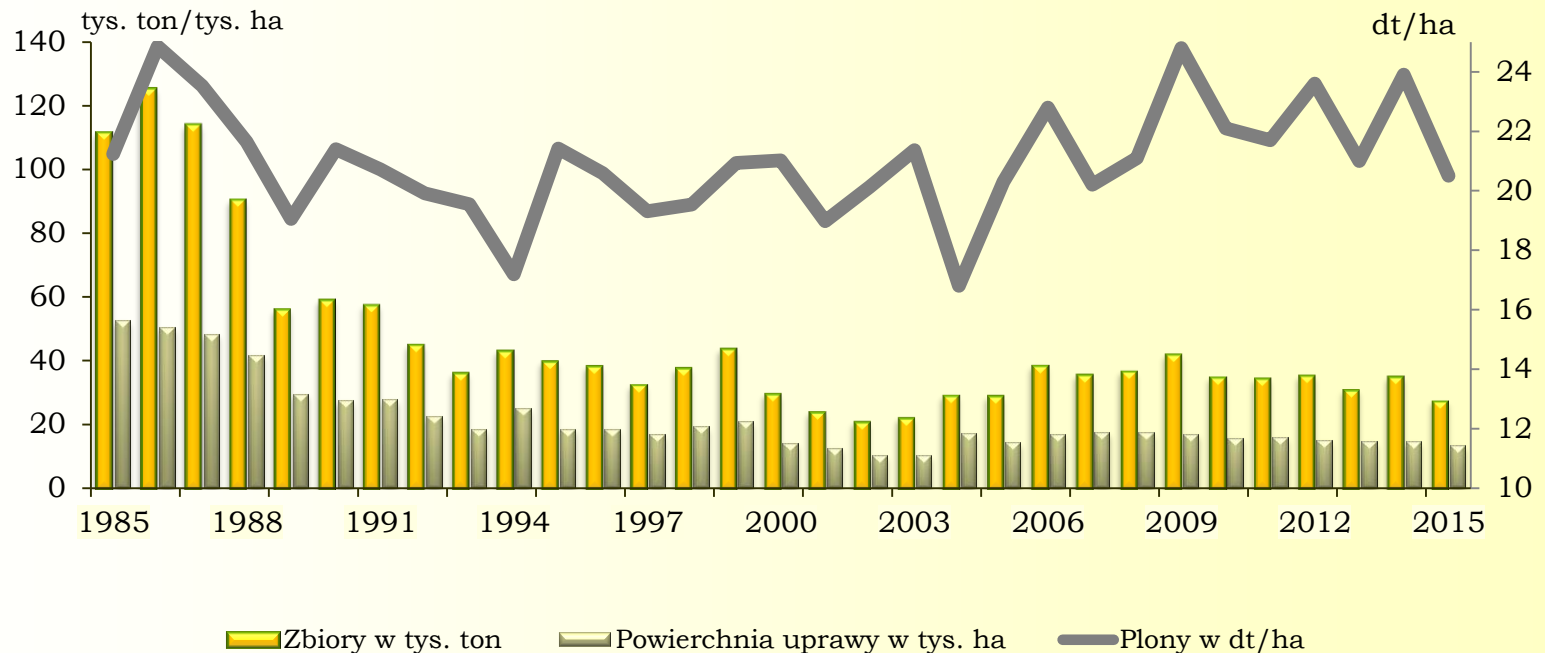
— Codziennie pali 28% Polaków powyżej 15-go roku życia (8,7 mln osób [WHO 2015 r.]), podczas gdy w 1980 r. paliło 11,4 mln Polaków powyżej 15-go roku życia (43%).

Baza surowcowa

- Polska jest 25 producentem tytoniu na świecie i 4 w UE (po Włoszech, Bułgarii i Hiszpanii),
- największy zbiory odnotowano w 1986 r – 125,2 tys. ton,
- od 1989 r. produkcja zaczęła się obniżać i osiągnęła minimum w 2002 r.- 20,7 tys. ton)

Produkcja tytoniu w Polsce

Wyszczególnienie	Jedn.	1989	2003	2015	Średnia roczna dynamika w latach 2003-2015 [%]	Średnia roczna dynamika w latach 1989-2015 [%]
Powierzchnia uprawy	tys. ha	29,4	10,5	13,4	2,2	-3,0
Plony	dt/ha	19,0	21,4	20,3	-0,4	0,3
Zbiory	tys. ton	56,1	22,0	27,3	1,8	-2,8
Liczba plantatorów	tys.	120	14,9	8,5	-3,5	-10,0
Średnia pow. gosp.	ha	0,24	0,69	1,57	7,0	7,4

Baza surowcowa [3]

- Uprawa tytoniu jest rozmieszczona w pięciu rejonach kraju.
- Ponad połowa powierzchni upraw tytoniu znajduje się w woj. lubelskim (7,6 tys. ha). Znaczące obszary znajdują się także w woj. małopolskim i woj. warmińsko mazurskim.
- Specyfiką tej uprawy jest jej wysoka pracochłonność, niski stopień zmechanizowania i duży udział pracy ręcznej.
- Produkcja odbywa się głównie w małych, wyspecjalizowanych gospodarstwach.

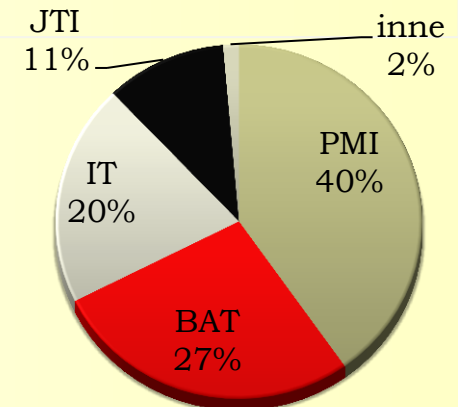
Przemysł tytoniowy

Przetwarzanie tytoniu ma charakter wielostopniowy:

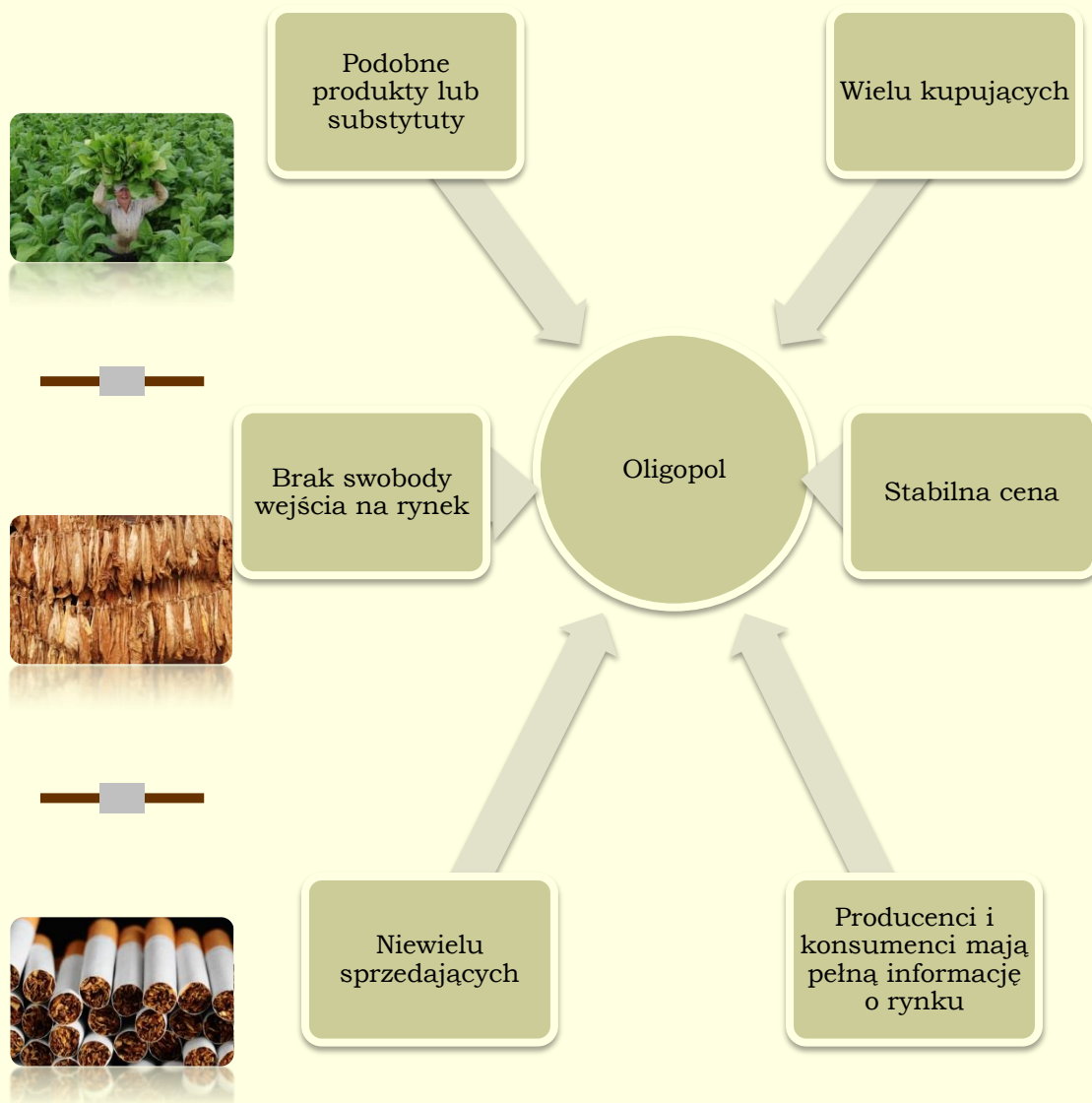
- Wstępne przetwarzanie (odżyłowanie, ustalenie wilgotności, fermentowanie) - 15 pierwszych przetwórców – zdolności produkcyjne 73 tys. ton (ARR 2014 r.). Zdolności produkcyjne 3 największych (Philip Morris Polska Tobacco, Universal Leaf Tobacco Poland i FTK) stanowią 80% krajowych zdolności produkcyjnych.
- Dystrybucja i przerób. W rejestrze Pośredniczących Podmiotów Tytoniowych (na dzień 28.04.2016 r.) wykazano 14 podmiotów wobec 195 podmiotów w 2015 r. przed zaostreniem przepisów akcyzowych.
- Wytwarzania wyrobów tytoniowych – (wymaga wpisu do rejestru producentów wyrobów tytoniowych, prowadzonego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wykaz z 18.03.2016 r. obejmuje 45 podmiotów.
- Największy udział w krajowej produkcji wyrobów tytoniowych mają fabryki koncernów: British American Tobacco (BAT) w Augustowie (45 mld szt.), Imperial Tobacco Group (IT) w Radomiu (3 mld szt.) i Tarnowie Podgórnym (40 mld szt.), Japan Tobacco (JTI) w Gostkowie (49 mld szt.) oraz Philip Morris International (PMI) w Krakowie (40,3 mld szt.).

Udział firm w rynku papierosów w 2013r.

Przemysł tytoniowy [3]

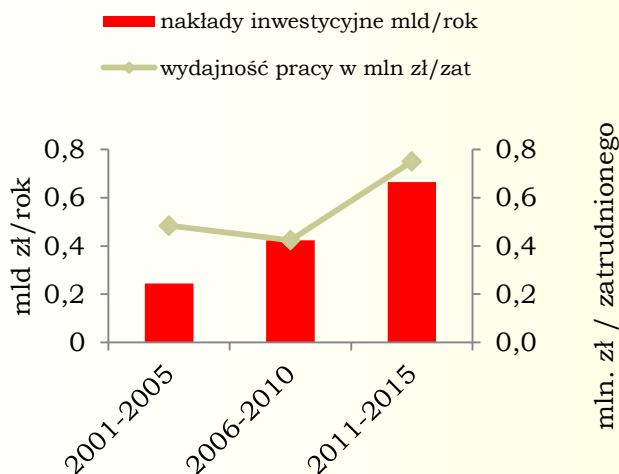
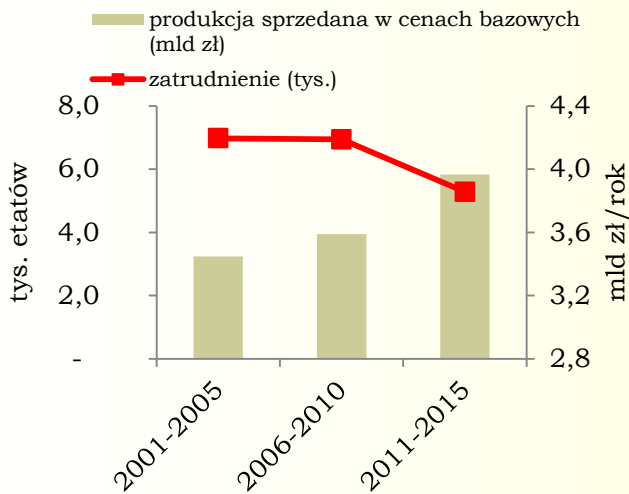
— Sektor tytoniowy ma charakter globalny. Na rynku działa 6 transnarodowych korporacji oraz 40 mniejszych firm lub monopoli państwowych.

— Oligopol – rynek złożony z kilku producentów (homogeniczny produkt), którzy rozumieją swoje strategiczne interesy wspólnie [Köster 2010].

— Oligopol – forma niedoskonałej konkurencji, w której gałąź jest zdominowana przez małą liczbę dostawców.

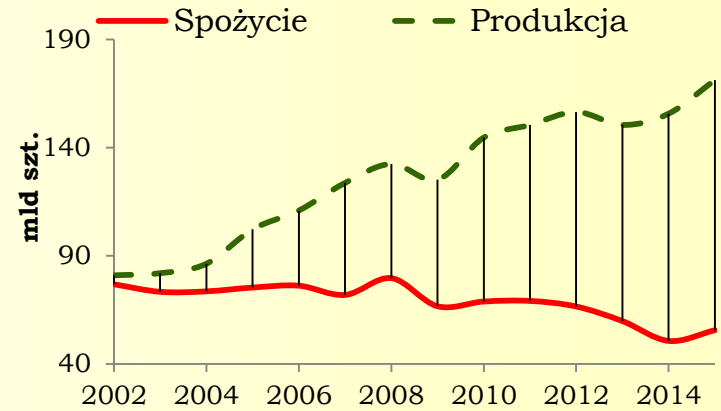
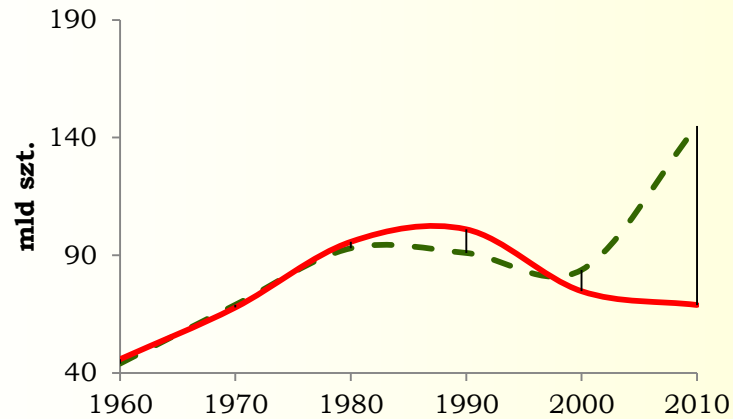
— Dochody Philip Morris International w USA w 2013 r. wyniosły 80 mld dolarów (tyle co PKB Ekwadoru), China National Tobacco 95,2 mld dolarów (PKB Maroka).

Przemysł tytoniowy – struktura [2]

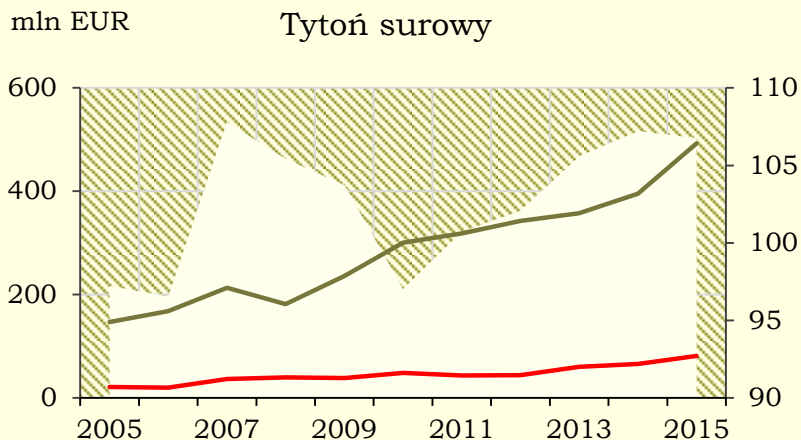
- Przemysł tytoniowy należy do działów przemysłu spożywczego o najwyższej koncentracji i najwyższym stopniu globalizacji (podobnie jak przemysł: olejarski, cukrowniczy i piwowarski).
- W Polsce w sektorze działa 16 firm przemysłowych, w tym 7 zatrudniających powyżej 249 osób. Udział trzech największych firm w przychodach ze sprzedaży sektora wynosi 58%.
- Produkcja sektora rozwija się, w 2015 r. była o 35% większa niż w 2011 r. W 2015 r. wartość produkcji sprzedanej (w cenach bazowych) wyniosła 4,64 mld zł.
- Udział produkcji branży w całym sektorze rolno spożywczym wyniósł w 2015 r. 2,5%.
- Cechą sektora jest utrzymująca się wysoka stopa inwestowania. Nakłady wynoszą ponad 0,5 mld rocznie, co stanowi 12% wartości początkowej środków trwałych, średni okres użytkowania maszyn wynosi 8 lat.
- Postępuje proces automatyzacji produkcji.

Spożycie i produkcja papierosów w Polsce

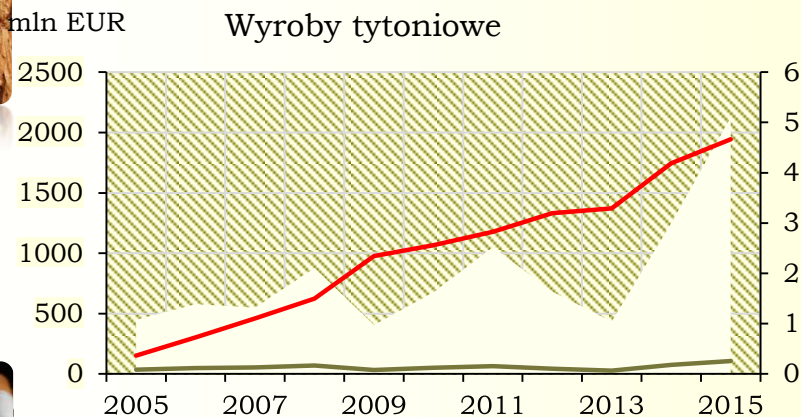
Wyszczególnienie	Jedn.	1989	2003	2015	Średnia roczna dynamika w latach 2003-2015 [%]	Średnia roczna dynamika w latach 1989-2015 [%]
Spożycie	szt./os.	2654	1920	1466	- 2,3	-2,3
Produkcja	mld szt.	91,0	82,0	171,3	6,3	2,5

Handel zagraniczny

🚬 Eksport wyrobów tytoniowych pełni istotną rolę w bilansie handlu zagranicznego Polski. Od 2006 r. dodatnie saldo obrotów wyrobami tytoniowymi dynamicznie rośnie, stanowiąc znaczną część nadwyżki w ogólnym bilansie obrotu artykułami rolno-spożywczymi.

🚬 w 2015 r. wartość eksportu wyrobów tytoniowych stanowiła 9,0% wartości eksportu produktów rolno-spożywczych (wobec 8,9% w 2014 r.). Wyższy udział odnotowano tylko w handlu mięsem i jego przetworami (20%) i taką samą (9,0%) w obrotach cukrem i artykułami cukierniczymi. Udział tytoniu w wartości importu wynosił 4,5% (wobec 3,8% w 2014 r.).

TP wskaźnik penetracji importowej
 — Import (mld EUR)
 — Eksport (mln EUR)

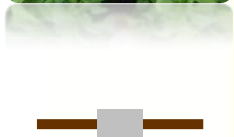
$$Tp = \frac{Im}{Xs - Ex + Im} * 100$$

Gdzie:

Xs - wartość produkcji sprzedanej

Ex - wartość eksportu

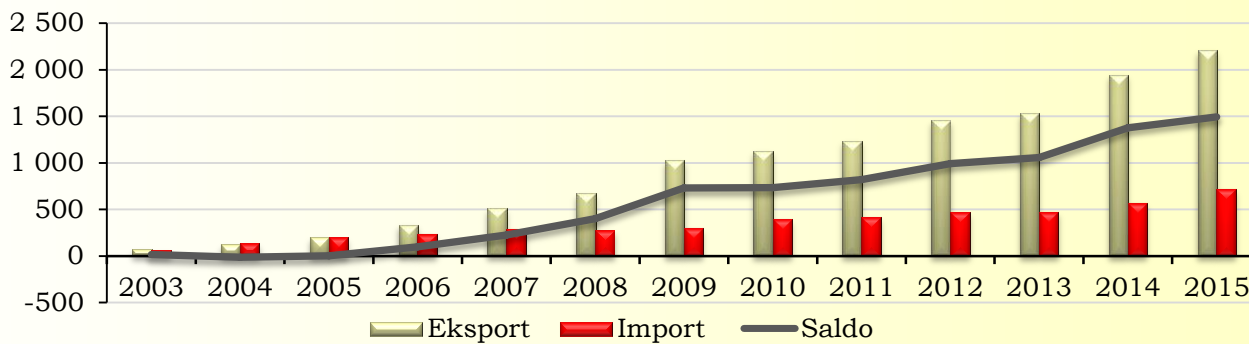
Im - wartość importu

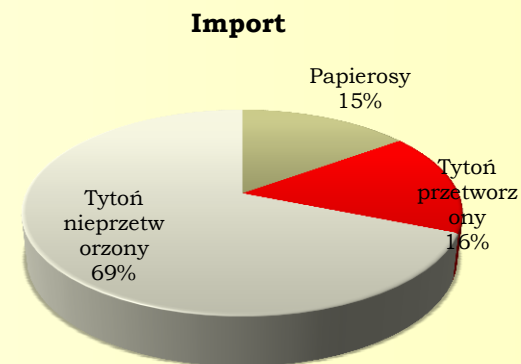
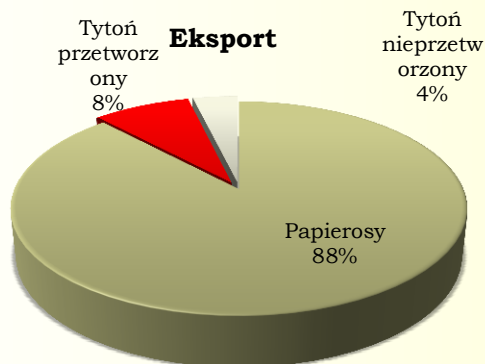

Handel zagraniczny

Mln EUR

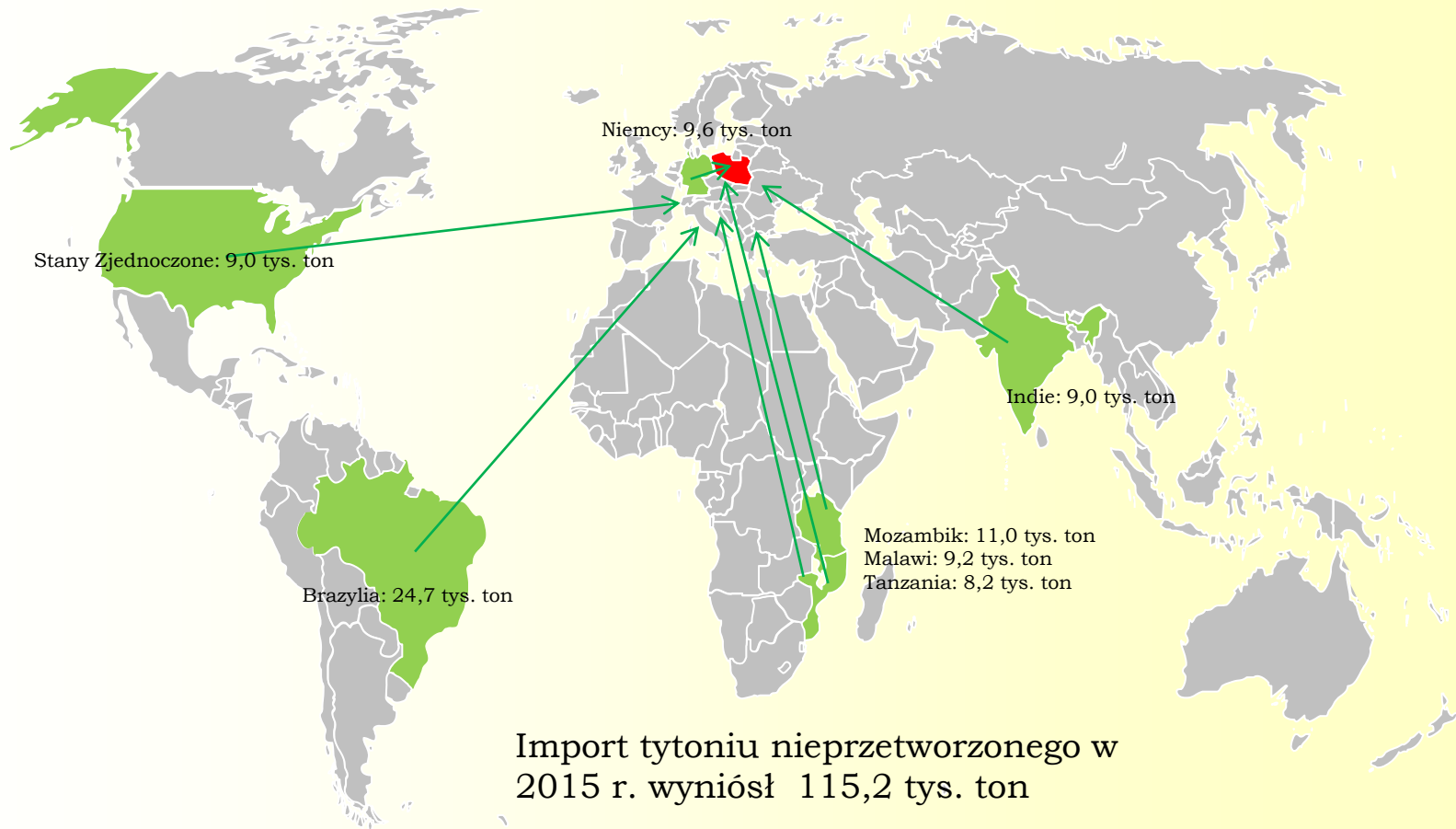
Wyszczególnienie	Jedn.	2003	2015	Średnia roczna dynamika [%]
Eksport	mln EUR	73,1	2210,5	33
Import	mln EUR	58,3	716,3	23
Saldo	mln EUR	14,8	1494,2	47

Handel zagraniczny:

Najwięksi dostawcy tytoniu nieprzetworzonego

Handel zagraniczny

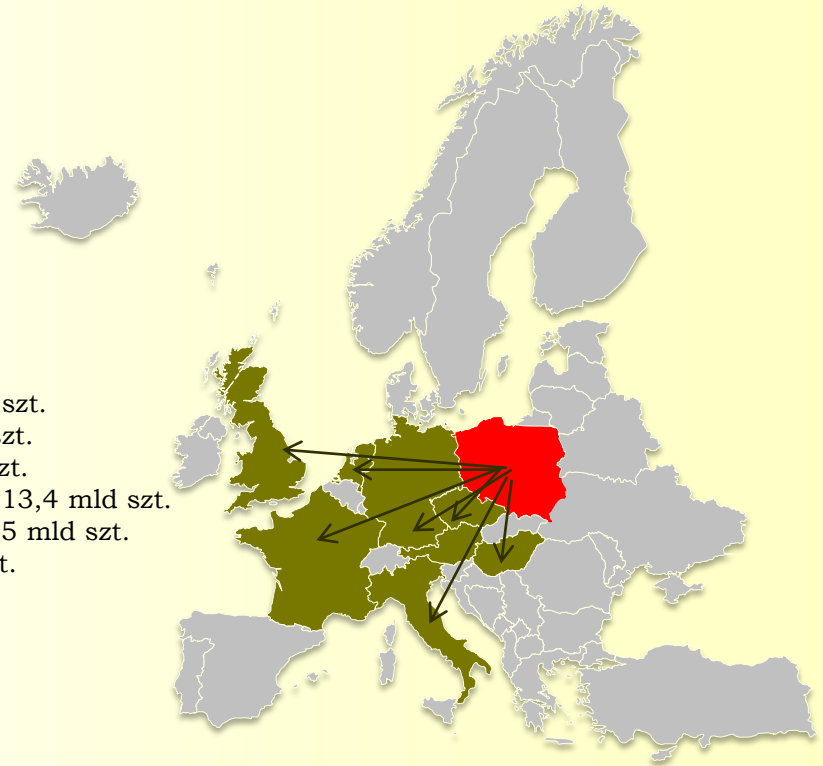
Najwięksi odbiorcy papierosów i cygar

Eksport wyrobów tytoniowych w postaci papierosów cygar i cygaretek w 2015 r. wyniósł 129,4 mld szt.

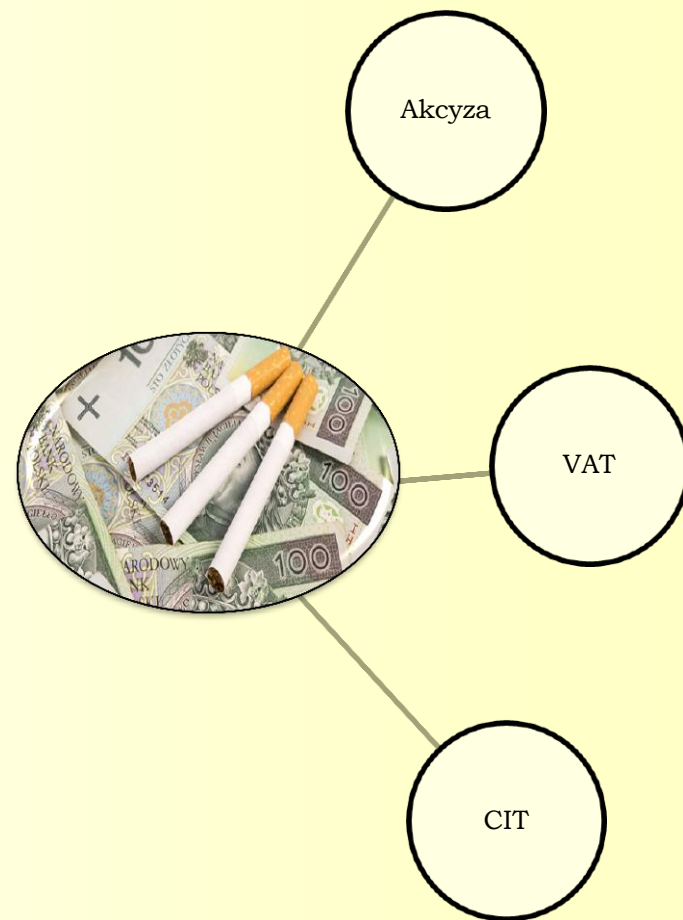

Holandia: 19,3 mld szt.
Niemcy: 17,0 mld szt.
Francja: 13,5 mld szt.
Republika Czeska: 13,4 mld szt.
Wielka Brytania: 7,5 mld szt.
Austria: 6,7 mld szt.

Branża a finanse publiczne

- W 2014 r. odsetek palaczy powyżej 15-go r.ż. w Polsce wyniósł 28% i był o 2% wyższy niż średnia w UE.
- Wydatki palacza wynoszą 2,5 tys. zł rocznie, 57 tys. zł przez całe życie.
- Koszt leczenia chorób odtytoniowych szacuje się na 18 mld zł rocznie, a straty produktywności na kolejne 15 mld zł [Eurobarometr 2014 r.].
- Rocznie z powodu chorób odtytoniowych umiera 82 tys. palaczy, 50 proc. tych zgonów dotyczy ludzi w wieku 35–69 lat
- Według Banku Światowego progresywna polityka podatkowa jest najskuteczniejszym narzędziem zmniejszenia konsumpcji tytoniu.
- Wzrost cen o 10% może prowadzić w krótkiej perspektywie do 4% spadku konsumpcji tytoniu, a utrzymanie cen na podwyższonym poziomie nawet do 10% spadku.

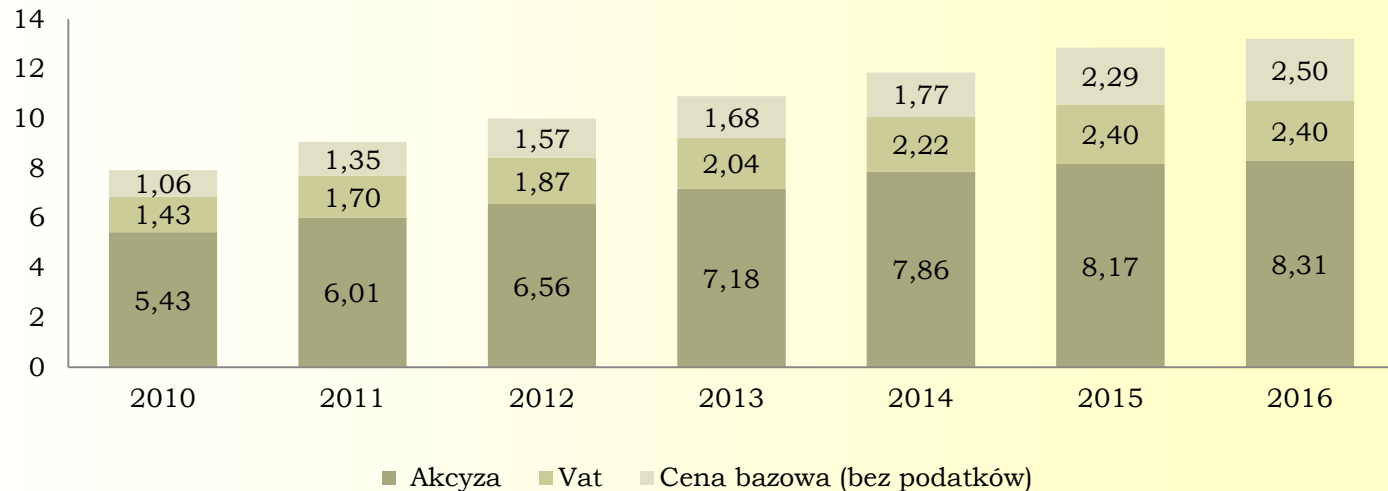
Akcyza

„Cukier, rum i tytoń nie są towarami niezbędnymi do życia, ale są powszechnie używane i dlatego są bardzo właściwymi przedmiotami opodatkowania” – Adam Smith, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* - 1778.

W 2015 r. budżet państwa uzyskał dochody z tytułu akcyzy w wysokości 62,8 mld zł, w tym z akcyzy na wyroby tytoniowe 17,8 mld zł, i susz tytoniowy 0,3 mln zł, co stanowiło 28% dochodów akcyzowych (wobec 29% rok wcześniej). Większy udział w dochodach miały tylko paliwa silnikowe (44%).

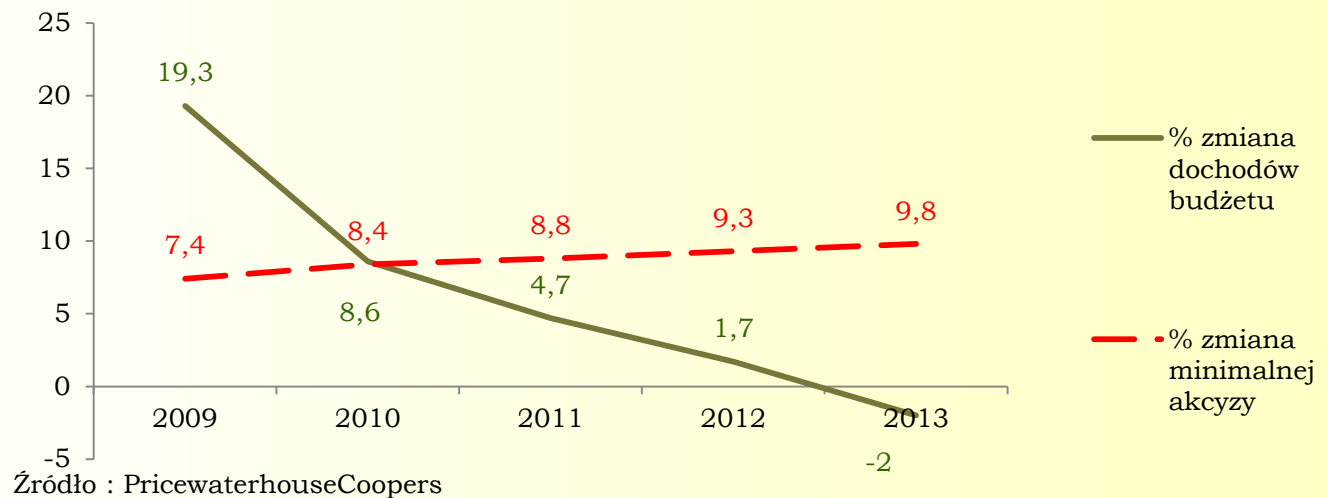
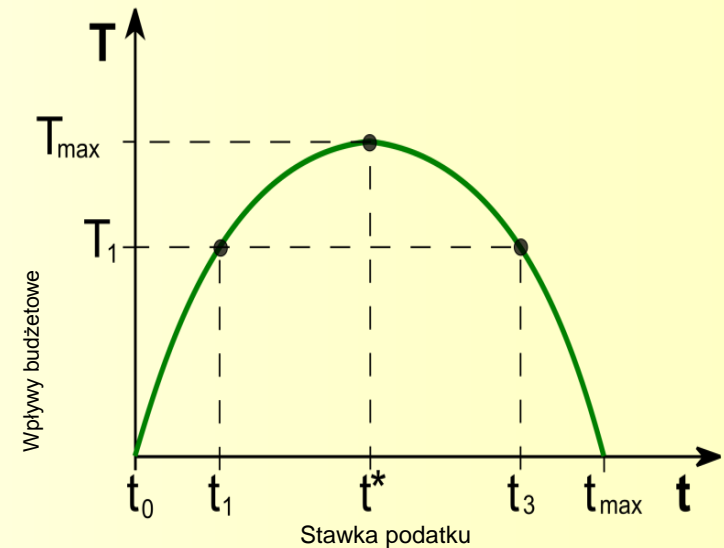

Akcyza

Problem optymalnej stawki opodatkowania ilustruje „Krzywa Laffera” Po przekroczeniu pewnego poziomu stawek podatkowych, dalsze ich podwyższanie może przynosić obniżkę dochodów podatkowych uzyskiwanych przez państwo.

Nadmierne obciążenie podatkami zachęca do przejścia do szarej strefy lub stosowanie substytutów (e-papierosy, mniej obciążony podatkami tytoń do palenia)

Akcyza

Stawki akcyzowe są harmonizowane w ramach UE. Od 1.1.2011 r. sposób opodatkowania akcyzą wyrobów tytoniowych reguluje Dyrektywa Rady 2011/64/UE. Zobowiązuje ona państwa członkowskie do stosowania:

- kwotowej stawki akcyzy,
- procentowej stawki akcyzy, obliczanej na podstawie maksymalnej detalicznej ceny sprzedaży,
- stawki VAT proporcjonalnej do detalicznej ceny sprzedaży.

Minimalna stawka akcyzy nie może być niższa niż 57% średniej ważonej detalicznej ceny sprzedaży i 64 euro za tysiąc papierosów, niezależnie od średniej ważonej detalicznej ceny sprzedaży.

W Polsce udział podatków wynosi 81,2%. Nasz kraj znajduje się pośrodku poziomów opodatkowania stosowanych przez kraje UE, jednak łączny udział podatków w cenie detalicznej papierosów, w porównaniu z krajami UE, jest wysoki (6. miejsce na 28 krajów). Największe obciążenia papierosów podatkami wystąpiły w Irlandii (86,5%) Finlandii (85,0%), Bułgarii (84,1%). Wielkiej Brytanii (84,1%) i Grecji (83,2%).

Nielegalny handel wyrobami tytoniowymi

Nielegalny handel wyrobami tytoniowymi jest jedną z najbardziej dochodowych sfer międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.

Małe wymiary, niska masa i wysoka wartość rynkowa produktów tytoniowych sprzyjają nielegalnemu obrotowi.

Straty, jakie państwa UE ponoszą z tytułu niepobranych należności podatkowych od wyrobów tytoniowych pochodzących z nielegalnych źródeł wg Europejskiego Urzędu ds. Przeciwdziałania Nadużyciom OLAF oceniane są na 10 mld EUR rocznie.

- Nielegalny obrót tytoniem
- Nielegalna produkcja
- Przemyt
  - Papierosy ze znakami akcyzy z kraju pochodzenia
  - Podróbki papierosów

Problem gospodarczy (roczne straty z tytułu niezapłaconej akcyzy na wyroby tytoniowe szacowane są na 4,6 mld zł (7% dochodów z tytułu akcyzy w 2014 r.)

Zagrożenie dla zdrowia obywateli (brak kontroli nad jakością oraz dostępnością m.in. dla młodzieży)

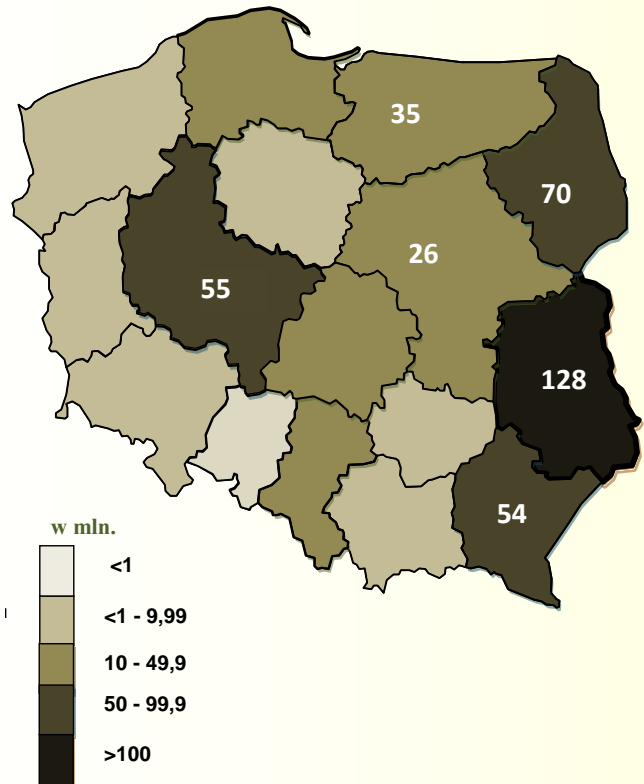

Zagrożenie dla prawa i porządku publicznego.
(zorganizowane grupy przestępcze)

Szara strefa

Ilość zajętych papierosów w izbach celnych w 2015r.

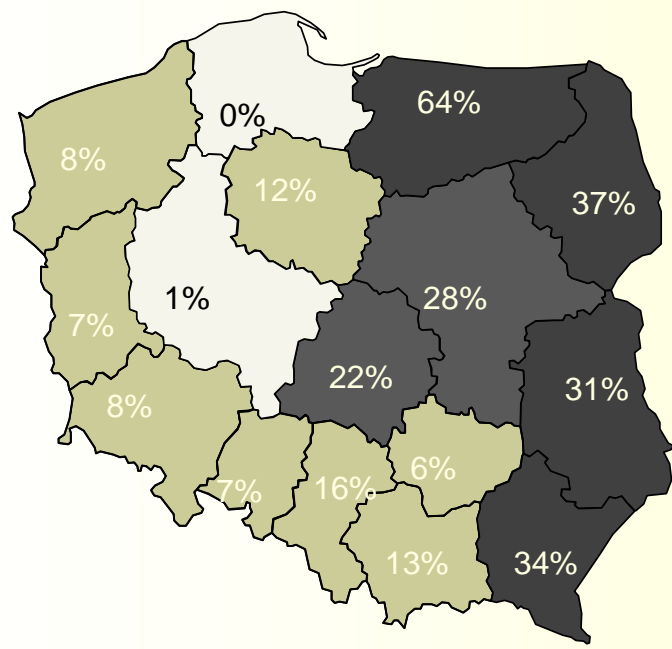
Źródło: opracowanie IERiGŻ-PIB na podstawie danych Biuletynu Służby Celnej.

W 2015 r. Służba Celna zajęły 461 mln sztuk nielegalnych papierosów o wartości 326 mln zł.

Istotnym problemem jest przemysł papierosów z za wschodniej granicy, gdzie ceny papierosów są znacznie niższe.

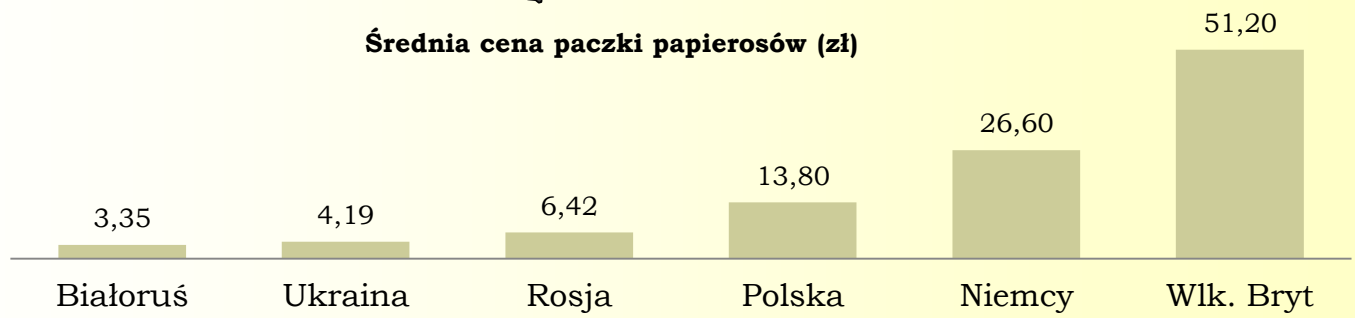
Wg organizacji Pracodawcy RP w 2014 r. szara strefa wynosiła 14% rynku papierosów, a wraz z tytoniem odpowiadała 25% rynku.

Szara strefa

Z danych firmy Almares - Instytut Doradztwa i Badań Rynku, która bada konsumpcję papierosów w 70 miastach w Polsce na podstawie zużytych paczek, wynika, że w III kwartale 2015 r. udział papierosów z przemytu i podróbek w krajowym rynku papierosów wyniósł 18,2%. Największy udział nielegalnych papierosów odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (64%).

Średnia cena paczki papierosów (zł)

Źródło: www.the-tma.org.uk

Podsumowanie

- Krajowy rynek tytoniu w ostatnich 12 latach podlegał intensywnym przemianom. Wpływ na jego funkcjonowanie miała integracja z Unią Europejską, wzrost zamożności społeczeństwa oraz zmiany stylu życia. Istotny wpływ wywarła także reforma Wspólnej Polityki Rolnej prowadząca do likwidacji bezpośredniego wsparcia produkcji tytoniu, rosnące obciążenie tytoniu i wyrobów tytoniowych akcyzą oraz podejmowanie działań edukacyjnych zniechęcających do palenia tytoniu.

- Przetwórstwo tytoniu w Polsce jest uzależnione od importu surowca i nastawione na eksport wyrobów tytoniowych. Wysoki import wynika z zapotrzebowania przemysłu na odmiany tytoniu, jakich w Polsce ze względu na warunki klimatyczne nie uprawia się.
- Spadkowy trend konsumpcji papierosów jest wynikiem przede wszystkim wzrostu cen, spowodowanego głównie wysoką akcyzą, a także promowanej w ostatnich latach mody na niepalenie oraz wprowadzeniem restrykcyjnych zakazów palenia w miejscach publicznych. Wzrasta zainteresowanie produktami substytucyjnymi – papierosami wytwarzanymi przez konsumentów samodzielnie z tytoniu do palenia oraz e-papierosami.

- Eksport wyrobów tytoniowych pełni istotną rolę w bilansie handlu zagranicznego Polski. W 2015 r. wartość eksportu wyrobów tytoniowych stanowiła 9,0% wartości eksportu produktów rolno-spożywczych. Wyższy udział odnotowano tylko w handlu mięsem i jego przetworami (20%) i taki sam (9,0%) w handlu cukrem i wyrobami cukierniczymi.

Podsumowanie

- Branża tytoniowa ma kluczowe znaczenie dla budżetu państwa z uwagi na duży udział podatków od wyrobów tytoniowych w ogólnych wpływach budżetowych. W strukturze dochodów z akcyzy dochody z wyrobów tytoniowych wyniosły 28%. Większy udział w dochodach z tego podatku miały tylko paliwa silnikowe (44%).

- Poważnym problemem w sektorze tytoniowym jest występowanie szarej strefy. Według organizacji Instytutu Almares szara strefa w Polsce w 2015 r. wynosiła 18% rynku papierosów. Według innych źródeł może ona wynosić nawet 25%.

- Wartość produkcji sprzedanej przemysłu tytoniowego liczonej w cenach bazowych wyniosła 4,65 mld zł. Udział branży tytoniowej w wartości sprzedanej całego przemysłu rolno-spożywczego wyniósł prawie 2,5 %. Kondycja finansowa przemysłu tytoniowego jest dobra.

Podsumowanie

- Prozdrowotna polityka UE dąży do ograniczenia konsumpcji wyrobów tytoniowych. Zachętą do ograniczenia uprawy tytoniu oraz zmiany profilu działalności miały więc być płatności niezwiązane z produkcją.
- Zmiany obserwowane na rynku tytoniu w starych państwach członkowskich, zachodzące pod wpływem odłączania płatności od produkcji, a związane ze znaczną redukcją upraw tytoniu, dają podstawę do stwierdzenia, że redukcja upraw wystąpi również na terenie Polski.
- W 2015 r., w związku z przeprowadzoną reformą Wspólnej Polityki Rolnej, zasady przyznawania wsparcia bezpośredniego, uległy zmianom. W latach 2015-2020 wprowadzono wsparcie krajowe do tytoniu. Wsparcie ma charakter degresywny, tj. co roku dopuszczalny próg procentowy w odniesieniu do pomocy zatwierdzonej na 2013 r. będzie mniejszy o 5 punktów procentowych, zaczynając od 75% w 2015 r., a kończąc na 50% w 2020 r. Kwota zatwierdzona przez Komisję Europejską na wsparcie do produkcji tytoniu w 2013 r. wyniosła 48,2 mln EUR (100%). Łączna kwota, która może zostać przeznaczona na ten sektor w ramach przejściowego wsparcia krajowego w latach 2015-2020, wynosi ok. 180,47 mln EUR.
- Zdaniem organizacji zrzeszającej producentów tytoniu, zniesienie dopłat w połączeniu z niskimi cenami tytoniu może doprowadzić do wycofania się z rynku znaczącej ilości plantatorów.

Dziękuję za uwagę!

